

Octubre del 1917: una herència en disputa. *Treball i La Batalla* vint anys després de la Revolució Russa¹

Lola Harana Torrejón*
José Manuel Rúa Fernández*

Introducció

La lluita pel poder institucional i l'hegemonia política a la rereguarda republicana a Catalunya durant la Guerra Civil espanyola és un dels temes recurrents en els estudis sobre aquest període de la nostra història recent, amb especial atenció a l'enfrontament entre les dues forces polítiques comunistes que competien per dirigir el curs de la Guerra i l'orientació de la revolució. Un enfrontament que tindria el seu punt culminant amb els fets de Maig del 1937, on la disputa política entre les diferents forces marxistes catalanes acabarà en confrontació armada pels carrers de pobles i ciutats. Evidentment, estem parlant de les disputes i els conflictes que van envoltar les relacions entre el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM).²

Aquest conflicte, tanmateix, té un recorregut que va més enllà del maig del 1937 i que arrenca, pràcticament, des dels inicis de la Guerra Civil. Un recorregut que, amb ocasió de diferents esdeveniments i situacions, posa de manifest la incompatibilitat dels dos projectes comunistes que aspiraven a ser hegemònics a Catalunya. La commemoració de 20è aniversari de la Revolució Russa del 1917 serà aprofitada, pels dos partits que es presenten com a hereus i continuadors de l'experiència revolucionària d'octubre, no només per celebrar una efemèride sinó per reinterpretar els fets esdevinguts a la Rússia revolucionària en clau presentista, com la millor prova de la validesa dels seus postulats. Com no podia ser d'una altra manera, tractant-se de partits polítics amb projectes diametralment oposats sobre aspectes tan fonamentals com el caràcter de la guerra i la revolució, la política d'aliances contra el feixisme o la naturalesa del poder polític a la rereguarda republicana, les lectures que feien a l'hora de comparar els fets contemporanis amb la Revolució d'Octubre eren sensiblement diferents, tot i que evidenciaven un objectiu comú: presentar-se com els intèrprets més fidels a Catalunya del conjunt de transformacions que havien sacsejat Rússia vint anys endarrere. Els òrgans centrals d'ambdues formacions, *Treball* en el cas del PSUC i *La Batalla* pel que fa al POUM, seran instruments fonamentals alhora

* Investigadors del Centre d'Estudis Històrics Internacionals, U. de Barcelona (CEHI-UB)

1. Aquest treball s'emmarca dins del projecte de recerca «La Guerra Civil española y tres décadas de guerra en Europa: herencias y consecuencias (1914-1945/2014)» (ref. HAR2013-41460-P).
2. José Manuel Rúa, «Els Fets de maig a tot Catalunya: precedents i víctimes», dins: d. a., *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. 2. *Una revolució en plena guerra*, Barcelona, Edicions 62, 2004, pàg. 189-205.

de donar a conèixer la línia política de cada organització, i en el cas que ens ocupa, seran escenaris privilegiats d'aquesta lluita per l'herència simbòlica d'octubre.

Dos partits, una herència

Molt sovint, acostumem a concebre de manera simplista els diferents projectes polítics de l'esquerra marxista catalana durant la Guerra Civil: el PSUC volia guanyar la guerra i el POUM volia fer la revolució, entenent aquests dos objectius com a excloents. La realitat, molt més complexa, era que aquests dos objectius anaven estretament lligats dins dels respectius projectes polítics de cada partit: tots dos volien guanyar la guerra i fer la revolució. Però tenien diferents propostes per guanyar la guerra i, alhora, diferents concepcions del tipus de revolució que corresponia en aquell moment històric.

El PSUC, partit nascut el 24 de juliol de 1936³ com a resultat de la confluència de la Unió Socialista de Catalunya, la Federació Catalana del PSOE, el Partit Comunista de Catalunya (que era la branca catalana del PCE) i el Partit Català Proletari, es presentava com un partit marxista unificat, adherit a la Internacional Comunista, que entenia el conflicte bèl·lic espanyol com una guerra antifeixista, per la qual cosa l'objectiu principal era defensar la democràcia republicana i les conquestes assolides per la revolució popular desfermada com a resposta a l'aixecament militar colpista, dins d'una línia política frontpopulista de col·laboració amb sectors socials i organitzacions polítiques antifeixistes. D'altra banda, el POUM, fundat el 29 de setembre de 1935 amb la fusió del Bloc Obrer Camperol, de Joaquín Maurín, i l'Esquerra Comunista d'Espanya, d'Andreu Nin, concebia la Guerra Civil espanyola com una guerra revolucionària que havia de servir als treballadors per conquerir el poder polític i instaurar un règim socialista. D'acord amb això, la política d'aliances només podia servir per posar en marxa una revolució proletària que, a més de vèncer els militars colpistes, liquidés les institucions democràticoburgeses.⁴

D'aquesta forma, les dues concepcions de la guerra i la revolució estaven servides: per a uns es tractava d'una guerra contra el feixisme i en defensa de la democràcia republicana, per als altres la guerra era una oportunitat revolucionària per trencar amb la legalitat republicana. A través de les pàgines dels seus òrgans centrals, *Treball* i *La Batalla*, podem seguir aquest enfrontament polític que acabaria traduint-se en enfrontament armat i, després dels fets de Maig del 1937, finalitzaria amb la derrota, la repressió i el funcionament en la clandestinitat del POUM. En el nostre cas, ens proposem analitzar un fet puntual, com

3. Fem servir la data apuntada per l'historiador Josep Puigsech Farràs mitjançant el seu treball de recerca amb la documentació procedent dels fons moscovites: «La unificació culminà el 24 de juliol de 1936 amb el naixement del nou partit, i no pas el 23, tal com havia mantingut la historiografia fins ara.» Josep PUIGSECH FARRÀS, *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la Guerra Civil*, Vic, Eumo, 2001, pàg. 37.
4. Giovanni C. CATTINI, Juli CUÉLLAR, José Manuel RÚA, «Les organitzacions polítiques i sindicals a l'inici de la Guerra Civil», dins: d. a., *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939) 1. Alçament militar i primers mesos de guerra*, Barcelona, Edicions 62, 2004, pàg. 208-229.

era la commemoració del 20è aniversari de la Revolució Russa, per posar de manifest com la celebració pública d'aquesta efemèride servia de munició política per justificar les respectives línies de partit.

La premsa de partit: construïnt relats

Ya de joven me había fijado en que ningún periódico cuenta nunca con fidelidad cómo suceden las cosas, pero en España vi por primera vez noticias de prensa que no tenían ninguna relación con los hechos [...] En realidad vi que la historia se estaba escribiendo no desde el punto de vista de lo que había ocurrido, sino desde el punto de vista de lo que tenía que haber ocurrido según las distintas «líneas de partido».⁵

L'anàlisi de les dues publicacions en referència al 20è aniversari de la Revolució Russa ens permet posar a prova l'observació que feia Orwell. Però primer cal situar el context en el qual van aparèixer els dos diaris. Seguint Josep Maria Figueres⁶, el juliol del 1936, un cop esclatada la Guerra Civil, es van produir «apropriacions» d'impremtes, tallers i capçaleres de diaris existents que eren considerats desafectes a la República. En el cas que ens ocupa ambdues capçaleres són diaris requisats on no hi ha cap treballador del diari al davant del procés.⁷

El POUM, que tenia la intenció d'editar un diari en català, va requisar la impremta del diari carlista *El Correo Catalán* i va publicar una nova capçalera —*Avant*—, que va tenir una curta durada. En el primer número, aparegut el 20 de juliol de 1936, deixa clar quin és el seu origen i el seu objectiu: «El POUM ha ocupat la impremta del diari reaccionari *«El Correo Catalán»*. La impremta, que fins fa pocs dies estava al servei de la reacció feixista, s'ha convertit en un baluard de la Revolució».⁸

Però en poc menys de deu dies i 13 números publicats van decidir que els calia arribar a més lectors i van optar per fer el diari en castellà reutilitzant la històrica capçalera del Bloc Obrer i Camperol (BOC) *La Batalla*.⁹ I així, en el seu últim número —l'1 d'agost de 1936— anunciaven la sortida de la nova capçalera per al dia 2 d'agost com a «Òrgan Central del POUM, el diari orientador de la Revolució» i informava que *Avant* «serà l'òrgan setmanal del POUM a Catalunya», la qual cosa no va arribar a materialitzar-se tal qual, encara que en l'àmbit local i comarcal sí que es van editar diverses publicacions adscrites al POUM.¹⁰

El primer director va ser, durant el juliol del 1936, Narcís Molins, i el va succeir Julián Gómez García-Rivera (conegut amb el sobrenom de «Gorkín», per la

5. George ORWELL, *Mi guerra civil española*, Barcelona, Destino, 1978, pàg. 10.

6. Josep Maria FIGUERES, «Apropiacions de la premsa a Catalunya durant la Guerra Civil», *Anàlisi*, 20 (1997), pàg. 85-123.

7. *Ibidem*, pàg. 87.

8. *Avant*, número 1, 20 de juliol de 1936.

9. Va ser fundada el 1922 el seu primer número va veure la llum de 21 de desembre com a plataforma de difusió de les idees marxistes i amb impulsors com Andreu Nin o Jaume Miravittles. El 1924 va passar a ser l'òrgan de la Federació Comunista Catalanobaleà (FCCB), que sis anys més tard trencaria amb el Partit Comunista d'Espanya (PCE), fet que convertiria *La Batalla* en l'òrgan del nou partit Bloc Obrer i Camperol (BOC).

10. Vegeu, per exemple, *Combat* (Lleida), *Avant* (Figueres), *Avançada* (Puig-Alt de Ter), *L'Espurna: portaveu del POUM a les comarques gironines* (Girona), *Front* (Terrassa), *Front* (Sitges), *Impuls* (Sabadell).

seva admiració per l'escriptor rus Maksim Gorki) fins a la seva clausura el 27 de maig de 1937. Entre els redactors i col·laboradors figuraven Josep Oltra Picó, Pere Pagès Elias («Víctor Alba»), Josep Escuder, Juan Andrade i Pere Bonet, entre d'altres.¹¹

El diari va publicar el seu darrer número el 27 de maig de 1937, acatant l'ordre de suspensió decretada arran dels fets de Maig, però va continuar sortint clandestinament¹² de manera irregular durant gairebé tot l'any 1937. Posteriorment, a partir del 1945 s'editarà a París amb diferents variants de subtítol: «Boletín Interior del POUM en Francia» (1945-1946); «Órgano central del P.O.U.M. en Francia; Órgano en Francia del Partido Obrero de Unificación Marxista» (1946-1963); «Órgano del Partido Obrero de Unificación Marxista de España (POUM)» (1964-1973); «Órgano del Partido Obrero de Unificación Marxista (POUM)» (1975-1976). L'any 1977 es va tornar a editar a Barcelona.

Pel que fa a *Treball*, es van requisar els tallers del diari catòlic *El Matí*, vinculat a la Unió Democràtica de Catalunya —un partit que es mantenia fidel a la República—, i el seu primer número va aparèixer el 21 de juliol de 1936 (tres dies abans de la fundació oficial del mateix partit) amb el subtítol de «Diari dels treballadors de la ciutat i del camp i Òrgan del Partit Socialista Unificat de Catalunya (adherit a la Internacional Comunista)» i amb el lema: «Treballadors de tots els Països. Uniu-vos!». El primer director va ser Pere Ardiaca i hi col·laboraven periodistes com Emili Granier Barrera, Amadeu Bernadó i Vicenç Riera Llorca, entre d'altres. Es van afegir a la redacció els dibuixants del Sindicat de Dibuixants Professionals (en l'òrbita de la UGT) com ara Tísner, Subirats o Goñi.

La primera consigna —força llarga— que es podia llegir a la portada d'aquest primer número va ser:

Els militars feixistes s'aixequen contra la República. Les masses treballadores, en una rèplica heroica i contundent, aixafen la reacció. Gairebé arreu del territori de la República, la sublevació ha estat vençuda. Davant aquestes gravíssimes circumstàncies és acordat, pels Comitès respectius, la fusió dels quatre partits obrers que componen el Comitè d'Enllaç. Així mateix, les organitzacions sindicals de base marxista prenen la decisió de fusionar-se en un sol organisme. Aquest diari serà l'òrgan i el portantveu d'aquest moviment.

Clausurat un dia abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, el seu últim número fou el 25 de gener de 1939. Durant aquests dos anys i mig que va sortir en una Barcelona en guerra, es va convertir, juntament amb *La Vanguardia*

11. Per a una aproximació biogràfica succinta dels principals membres del POUM vegeu Pelai PAGÈS, «Dirigents i militants del POUM: un planter divers i plural», *Ebre* 38, núm. (2-2010), pàg. 41-66.

12. La consulta dels números clandestins de *La Batalla*, conservats a l'Arxiu-Biblioteca del CEHI-Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona, ens ha permès detectar com de prim filaven a l'hora d'editar en plena clandestinitat. Canvia el format —són de dimensions més reduïdes— però continuen fidels a l'estil del diari «oficial». En aquest sentit, el peu d'impremta que apareix en alguns d'aquests números i que, evidentment, no pot donar pistes d'on han estat impresos són prou eloqüents. Així en el número del 21 d'agost de 1937: «Editorial Palma, Cortes 935»; en el número del 28 d'agost: «Gráficas Diagonal, Manten 269»; en el número de l'11 de setembre: «Imprenta J.Vilardaga, Córcega 890»; en el número del 2 d'octubre: «Tip. Mohamet, Tribu 106», i el més sorprenent, aquest, del dia 9 d'octubre: «Tip. STALIN, Vampiro nº 1».

i *La Humanitat*, en un dels diaris amb més tirada. La seva difícil continuació posterior no va ser diferent a les d'altres publicacions suspeses per la dictadura, moltes de les quals van desaparèixer sense més. Però, en aquest cas, *Treball* es va seguir editant gràcies a la implicació i el compromís de molts militants i simpatitzants. A tall d'exemple, l'any 1945 un grup de militants del PSUC empresonats a la Model —entre els quals, l'advocat Josep Solé Barberà¹³— van aconseguir imprimir alguns números¹⁴ des de la mateixa impremta de la presó. Posteriorment, va continuar de forma clandestina sota la direcció de Joaquim Puig i Pidemunt des d'un taller del Poble Sec amb un tiratge de 3.000 exemplars, que eren distribuïts per tot Catalunya. L'any 1947 la impremta va ser descoberta i el seu director va ser condemnat a mort pel franquisme i afusellat dos anys després juntament amb tres militants més —Pere Valverde, Àngel Carrero i Numen Mestre— al Camp de la Bota. En va prendre les regnes Josep Raventós fins a la seva detenció, juntament amb l'editor Antoni Ara, l'any 1951. I a partir del 1959 va passar a coordinar-se des de França sota la direcció de Francesc Vicens.

Ambdues publicacions, sorgides en un context de guerra i defensant projectes polítics diferents, a voltes acarnissadament enfrontats, comparteixen, però, com a mitjans de difusió i propaganda de les seves respectives formacions polítiques, un objectiu semblant o equivalent: canalitzar el relat d'allò que passa i explicar com s'ha d'interpretar la realitat i quina ha de ser l'actitud en aquesta recreació dels fets. Víctor Alba (Pere Pagès Elias), afiliat al POUM als 17 anys i que va exercir de periodista a *La Batalla* des de primera hora, en la seva autobiografia és força eloqüent a l'hora de valorar la funció que la premsa de partit va representar: «[...]reconeix ara [1990] que no pensava gaire pel seu compte, que *La Batalla* li donava les respostes».¹⁵

***Treball* i *La Batalla* en la commemoració d'octubre**

A l'hora de commemorar el 20è aniversari de la revolució soviètica, les diferents visions del POUM i el PSUC parteixen de lectures diametralment oposades sobre el context històric que estan vivint en aquells moments i el paper de la Unió Soviètica en l'escenari internacional. Per als poumistes, l'aniversari es produeix en un context extremadament advers per a la classe obrera internacional, i així ho exposa el número 16 del seu òrgan central el 6 de novembre de 1937, en «constatar que el fracaso de la Revolución proletaria mundial, en la cual tantas esperanzas había depositado Lenin, ha creado una situación grave para la clase obrera

13 Vegeu Andreu MAYAYO, Josep Solé Barberà, advocat. *La veu del PSUC*, Barcelona, L'Avenç, 2007, pàg. 129. La reacció dels funcionaris de la presó com a resposta a aquest fet és imaginable i Mayayo ens la descriu així: «Als funcionaris de la presó se'ls posà la por al cos quan descobriren aquells papers amb la falç i el martell i unes lletres ben grosses que deien Treball, òrgan central del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Al director gairebé li agafa un cobriment de cor: ¿com s'atrevien aquells rojos a deixar-lo en ridícul davant dels seus superiors?».

14. Entre quatre i cinc, segons reconeix el mateix Solé Barberà a l'entrevista que li van fer l'Antoni Ribas i Jaume Fabre a l'*Avui*, 29 de juliol de 1976. Citat per MAYAYO... pàg. 405, nota 2.

15. Víctor ALBA, *Sísif i el seu temps. Costa avall*, Barcelona, Laertes SA, 1990, vol. I, pàg. 84. Aquesta funció propagandística de les publicacions periòdiques dels partits no és incompatible amb una altra funció, de socialització col·lectiva d'idees i de participació política, al voltant de la discussió dels articles a les agrupacions del partit.

y para el socialismo». Les raons d'aquesta situació sembla que es trobarien en la degeneració experimentada pel règim soviètic amb l'estalinisme i la seva política de claudicació revolucionària davant els anomenats *règims liberal-burgesos*:

La URSS, el vigía proletario que orientó a las minorías conscientes del proletariado abandona sus esencias revolucionarias que cristalizaron en octubre y para conservar los pactos con las potencias llamadas «democráticas» —pero que son fundamentalmente capitalistas y reaccionarias en cuanto se trata de la defensa de sus intereses— no tiene inconveniente en anular prácticamente la Internacional Comunista o lo que es peor en convertirla en instrumento de una política bastarda [...] la política de la claudicación, simbolizada por el Frente Popular.¹⁶

Per al PSUC, enlluernat pels cants de sirena de l'estalinisme, la situació que es vivia a la Unió Soviètica era completament diferent. Al comunicat del Comitè Central sobre el 20è aniversari de la Revolució, reproduït per *Treball*, es parla d'un país on:

El proletariat, lliure del llast del feudalisme tsarista i de la burgesia explotadora, amo de les fàbriques, de les mines, dels bancs, de totes les riqueses materials i culturals d'un enorme país, i en aliança amb els camperols, lliures de l'esclavitud dels terratinents semifeudals, i amos de la terra, ha sabut transformar d'una manera absoluta la sisena part del món.¹⁷

Per aquesta raó, la Unió Soviètica, lluny de qualsevol crítica, es presenta com el «far gegantí que il·lumina el camí a tots els explotats i oprimits». Un far que, en els dramàtics moments que viu el poble espanyol i català en la seva lluita contra el feixisme, ha esdevingut la «barrera més formidable contra el feixisme assassí, factor de guerra» que «tracta de sotmetre a l'esclavatge tots els pobles».¹⁸

Pel que fa a les possibles similituds entre la Rússia del 1917 i l'Espanya del moment, per al POUM ens trobem en un context revolucionari que exigeix prendre el poder per la força de les armes, i en tots dos casos també es donen similituds entre el paper dels bolxevics i el del POUM: «La represión contra el movimiento bolchevique se acentuaba. Y paralelamente se acentuaba la simpatía de las masas hacia las conquistas comunistas». Resulta evident que, amb aquestes paraules, relatives al període de clandestinitat de Lenin entre l'estiu i la tardor del 1917, es pretenen establir analogies amb la repressió patida pel POUM després dels fets de Maig del 1937. En aquest escenari, la recepta no pot ser altra que la mateixa del 1917, fent seves les paraules de Lenin: «Hoy ya no se puede tomar el poder pacíficamente. Solo la insurrección armada puede permitirnos asaltar el poder y esta insurrección no se hará esperar».¹⁹

16. «En su XX Aniversario: Viva la Revolución Rusa del 1917!», *La Batalla*, núm. 16 (6/XI/1937), pàg. 4-5.

17. «En el XX Aniversari de la Revolució Socialista a la URSS», *Treball*, número 407 (7/XI/1937), pàg. 20.

18. *Ibidem*.

19. «La persecución de Lenin. Agente de Alemania. Representante del Káiser. Espía contrarrevolucionario», *La Batalla* (23/ V/ 1937), pàg. 3.

**PROLETARIS DE TOTS
ELS PAÏsos: UNIMOS**

treball

Organ central del Partit Socialista Unificat de Catalunya (Internacional Comunista)

Any II. — Núm. 407 • BARCELONA, diumenge, 7 novembre 1937 • Preu: 15 cèntims

**A la U.R.S.S.
no passaren
A Espanya
NO HAN
DE PASSAR!**

AMB EL FRONT POPULAR, VENCEREM!

EL vintè aniversari de l'adveniment de la U. R. S. S. i el primer de l'heroica resistència de Madrid, que el feixisme internacional havia cregut fàcil presa, els celebrem en moments que no dubtem a qualificar de grans. El reconfortem que aquestes efemerides aporten al nostre esperit, no pot fer-nos desconèixer que ens trobem en una hora decisiva de la nostra lluita. Però, malgrat la gravetat de la situació actual, malgrat totes les dificultats que el nostre poble troba en el seu camí vers la llibertat, la nostra convicció en la victòria és inquebrantable; la nostra fe, profunda: "vencerem definitivament".

Es donen totes les premisses del nostre triomf. Tenim un poble arborat d'ideals, que sap per què lluita; tenim combatents d'un heroisme insuperable; tenim un exèrcit potent, amb possibilitats d'augmentar amb ritme accelerat la seva pujança; tenim una indústria organitzada susceptible de produir més i millor encara que fins avui; tenim finances més sanes que l'enemic; comptem amb la col·laboració dels camperols, que treballen i lluiten per defensar la terra, que els portany, just amb els seus fruits; tenim el calli, l'allè entusiasta de les nostres dones, disposades a fer els màxims sacrificis per la victòria; tenim una joventut que sap ocupar amb tota dignitat els llocs de màxim perill; tenim un ordre antifeixista i una disciplina, que abans ens mancaven.

Al llarg de la nostra guerra cruenta contra els exèrcits regulars que han treballat contra nosaltres: Hitler i Mussolini, hem pogut comptar en tot moment amb l'ajut formidable, ple de desinterès i de noblesa, del més gran poble del món, de l'únic poble de la terra en no hi ha més, ni explotació, ni esclavatge de cap mena. Hem pogut comptar amb l'ajut de la Unió Soviètica, avançada de la llibertat i de la pau.

I, de més a més, tenim l'arma eficaç que ha de donar-nos el triomf: tenim el Front Popular Antifeixista; punt de coincidència de tots els que desitgem un món lliure i feliç, que ha de permetre'ns vèncer, malgrat tenir enfront un enemic temible, com vencoren els nostres germans de la U. R. S. S. contra els generals contrarevolucionaris i contra els invasors estrangers...

Units dins el Front Popular, tots, socialistes, comunistes, anarquistes, republicans, menquem la lluita fins a les últimes conseqüències, fins a reconquistar per complet els trossos de la República que li han arrebatat els generals traidors amb l'ajut de llurs amos, Hitler i Mussolini. Units en el Front Popular vencorem, considerant com una traïció tot intent de mediació o de capitulació davant l'enemic.

El Front Popular és la clau de la victòria. Units tots els treballadors, unit el proletariat amb els altres sectors antifeixistes, units els diversos pobles hispànics sota la bandera de la República, i amb l'ajut del Front Popular internacional, som invencibles.

Amb el Front Popular Antifeixista sobrem fer-nos dignes de la U. R. S. S. i de Madrid. Amb el Front Popular, vencorem!

1937
410
2800
5617
5188
470
664

1913
(1913 = 100)

Renda nacional	100
Construcció de màquines	100
Mecanització de l'agricultura	—
Despeses de Sanitat pública	100
Nombre d'alumnes	100
Producció de llibres	100

20 anys de

PODER SOVIETIC

Portada de Treball, del 7 de novembre de 1937, dedicat al 20è aniversari de la revolució russa. Fundació Nous Horitzonts. Creative Commons.

A *Treball* també s'estableixen paral·lelismes entre la Guerra a Espanya i el procés revolucionari soviètic, però no en el sentit atorgat per *La Batalla*, i sense oblidar les diferències entre els dos contextos històrics. En el context espanyol, la revolució era democràtica i antifeixista per assolir una «democràcia de nou tipus», d'acord amb el projecte frontpopulista de la Internacional Comunista.²⁰ En canvi, en el context rus, la revolució, després de la victòria dels bolxevics a la guerra civil russa, va servir per construir un Estat socialista. Un cop assenyalades les diferències fonamentals entre els dos contextos revolucionaris, el PSUC remarca les similituds entre la guerra civil russa i l'espanyola. En primer lloc, als dos conflictes bèl·lics es destaca la lluita compartida contra l'invasor estranger, les potències imperialistes a Rússia i les potències feixistes en el cas espanyol:

La República espanyola té també plantejada una lluita a vida o mort, com tenien els seus germans soviètics, i aquesta lluita desapiadada travessa avui un dels períodes més greus, que havem [sic] viscut fins ara. Llitem contra els invasors estrangers, contra un enemic poderós.²¹

I en segon lloc, en ambdós casos també es tracta d'una lluita contra les forces reaccionàries locals, que reben el qualificatiu de «la contrarevolució indígena»²² i que són aliades d'aquestes potències estrangeres, fet que permet plantejar tots dos conflictes en clau de defensa de la independència i la sobirania del país contra l'agressió externa i els traïdors locals. L'aplicació pràctica d'aquest plantejament no podria ser una altra que enfortir l'aliança antifeixista del Front Popular, el «punt de coincidència de tots els que desitgem un món lliure i feliç, que ha de permetre'ns vèncer, malgrat tenir enfront un enemic temible, com vanceren els nostres germans de la URSS contra els generals contrarevolucionaris i contra els invasors estrangers».²³

Al·hora d'abordar la commemoració pròpiament dita, *La Batalla* aprofita el seu número 18, del 27 de novembre de 1937, per fer un recordatori d'anteriors commemoracions, assenyalant que «cuando en Cataluña mandaba enteramente la burguesía —de derecha o de izquierda— sólo dos partidos, en Cataluña, conmemoraban la Revolución Rusa». L'article es refereix al Bloc Obrer i Camperol (BOC) i al Partit Comunista de Catalunya (referent del PCE), però, d'acord amb la tradició política del POUM, estableix una clara distinció entre ambdues organitzacions sobre els motius que els portaven a organitzar mítings i publicar manifestos i números extraordinaris dels seus òrgans de premsa: «Los del BOC por adhesión y fidelidad a las ideas de Lenin, los stalinianos [el PCC] para cumplir un deber burocrático». Amb aquest aclariment, a més de deixar constància que «ni la Esquerra,

20. L'historiador britànic Eric Hobsbawm sintetitza magníficament en què consistia aquest projecte de revolució democràtica i antifeixista: «Los terratenientes y capitalistas que apoyaran a los rebeldes perderían sus propiedades, pero no por su condición de terratenientes y de capitalistas, sino por traidores. El gobierno tendría que planificar y asumir la dirección de la economía, no por razones ideológicas sino por la lógica de la economía de guerra. Por consiguiente, si resultaba victoriosa «esa democracia de nuevo tipo necesariamente ha de ser enemiga del espíritu conservador [...] constituye una garantía de nuevas conquistas económicas y políticas por parte de los trabajadores españoles»., Eric HOBBSBWM, *Historia del Siglo XX*, Barcelona, Crítica, 2000, pàg. 176.

21. «En el XX Aniversari de la Revolució Socialista a la URSS», *Treball*, núm. 407 (7/XI/1937), pàg. 20.

22. *Ibidem*.

23. «Amb el Front Popular, vencerem!», *Treball*, núm. 407 (7/XI/1937), pàg. 1.

ni la UGT, ni la USC ni el PCC ni el PSOE, ni la CNT commemoraban la Revolución Rusa», es posa de manifest les diferències entre les dues tradicions del comunisme català, segons la interpretació pumista: la veritablement revolucionària, identificada en aquest cas amb el BOC i de la qual el POUM n'és hereu, i l'oportunista que ha traït els ideals revolucionaris, representada pel PCC-PCE i amb el PSUC com a continuador a la Catalunya contemporània.

Però, més enllà d'aquesta referència històrica, l'article denuncia la situació de repressió que viu el POUM i que l'obliga a commemorar aquest fet de manera clandestina, ahora que:

Los partidos burgueses, las organizaciones reformistas y los anarcosindicalistas separados ideológicamente de las ideas en nombre de las cuales tomó Lenin el poder han podido todos juntos, en paternal abrazo de monstruosas complicidades, conmemorar «oficialmente» bajo la égida del liberal burgués Luis Companys, Presidente de la Generalidad, una Revolución que arrojó del Poder a la burguesía liberal y a los reformistas y destruyó, como clase, a la burguesía implantando la Dictadura del Proletariado.²⁴

Aquest fragment fa referència a l'acte del teatre Olympia de Barcelona, del 7 de novembre de 1937, en homenatge al 20è aniversari de la Revolució Russa i al primer aniversari de la Batalla de Madrid, on va participar, entre altres oradors, el president de la Generalitat, Lluís Companys. Com no podia ser d'una altra manera, la lectura que es fa d'aquest acte obvia el seu caràcter unitari i el reconeixement de la solidaritat soviètica en la lluita contra el feixisme, per destacar per damunt de tot les contradiccions polítiques:

¿Qué traición habrán cometido los comunistas oficiales para que la burguesía consienta ir de su brazo a conmemorar una fecha que es un símbolo de triunfo para la clase obrera y de derrota para la clase burguesa? No sucederá lo que dijo Lenin que la burguesía intenta destrozor los símbolos de la lucha de clases del proletariado convirtiéndolos en mitos canonizados de interés general por encima de las clases?²⁵

La crítica de l'acte arriba a l'extrem de llançar acusacions de traïció a la Revolució d'Octubre i a la classe obrera per no cridar a la revolució proletària en aquest tipus de convocatòria:

¿Donde están los llamamientos a la lucha de clase que en el acto del Olympia han hechos los oradores «proletarios» a los obreros? Del acto estuvo ausente el espíritu del octubre rojo! Y su conmemoración, fría, protocolaria, palabretera era sólo un pretexto para aprovechar el prestigio de un hecho simbólico, para mejor llevar a la clase obrera por el camino de la traición.²⁶

24. «A propósito de la conmemoración del XX aniversario de la revolución rusa», *La Batalla*, núm. 18 (27/XI/1937), pàg.7.

25. *Ibidem*.

26. *Ibidem*.

La unitat antifeixista no és considerada com un valor que cal preservar i s'acusa els anarcosindicalistes de fer un «papel vergonzoso en aras a la unidad del antifascismo genérico, mientras consienten que en España la Revolución se vaya esfumando».²⁷ Per al POUM, l'emmirationment que s'estava produint a Catalunya amb el règim soviètic no era el resultat de l'ajut que prestava l'URSS a la República en la lluita contra el feixisme o de les profundes transformacions socials i econòmiques que havia experimentat el país en un espai de temps relativament breu (amb importants fites assolides en els camps de l'alfabetització, la industrialització...), sinó la millor prova de la degeneració de l'obra revolucionària, en rebre l'admiració del republicanisme liberal, tal com reproduïx un altre article de *La Batalla*, en aquesta ocasió del 4 de desembre del mateix any:

Apenas pasa día sin que la prensa republicana nos descubra su sorprendente y repentino amor por la Unión Soviética. En la medida en que allí se liquida a Octubre, aumentan los [...] «Amigos de la URSS». Hoy todos son amigos de la URSS y los mismos que ayer la llenaban de cieno y calumnias, cantan ahora sus planes quinquenales, sus fotografías y los bigotes de Stalin.²⁸

Tot i que l'esclat de la Guerra i el paper que va tenir la Unió Soviètica en el conflicte espanyol els va donar més projecció pública i mediàtica, amb múltiples iniciatives de suport a les tropes i a la rereguarda republicana, les seccions d'Amics de la Unió Soviètica no eren cap invent del moment: tenien el seu origen en el Xè aniversari de l'URSS (entre el 9 i el 13 de novembre de 1927), quan diverses delegacions internacionals reunides a Moscou van impulsar aquest tipus d'associacionisme. A Espanya van haver d'esperar a l'11 de febrer de 1933 per veure com es constituïa aquesta entitat, amb la finalitat d'estudiar i exposar «sin ocultar nada ni desfigurar nada, los éxitos, las dificultades, los problemas de esta magnífica experiencia que supone para el mundo la construcción de una sociedad nueva»,²⁹ i en van formar part personalitats i intel·lectuals com Ramón J. Sender, Federico García Lorca, Pío Baroja, Juan Negrín, Victoria Kent o Ramón María del Valle-Inclán, que n'esdevindria el president d'honor. L'associació va comptar amb una delegació catalana, Associació d'Amics de la Unió Soviètica, presidida pel fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya, Antoni M. Sbert. Justament a Catalunya, la secció va constituir el Comitè Català Pro-Homenatge a l'URSS, a través del qual:

Els catalans, que percebem tan de prop els beneficis d'un ajut incondicional per part de la Unió Soviètica en la nostra guerra contra el feixisme internacional, sentim doblement el deure de fer arribar fins al gran poble germà la nostra profunda gratitud i els nostres abrandats sentiments de solidaritat i camaraderia.³⁰

27. *Ibidem*.

28. «Los «Nuevos» amigos de la URSS», *La Batalla*, núm. 19 (4/XII/1937), pàg. 2.

29. Podeu consultar el manifest íntegre a: *El Catoblepas* [en línia], Núdulo Materialista, Documentario, <<http://www.nodulo.org/bib/drio/19330211.htm>> [Última consulta: 8/1/2018].

30. *El Comitè Català Pro-Homenatge a la URSS amb motiu del XXè aniversari de la revolució d'Octubre adreça al Poble el següent Manifest*. Arxiu CEHI-Pavelló de la República, Universitat de Barcelona, Fons DH, pàgina 1. I el signen: «Acció Catalana, Amics de Mèxic, Amics de la Unió Soviètica, Confederació Nacional del Treball, Esquerra Republicana de Catalunya, Estat Català, Federació Anarquista Ibèrica, Front de la Joventut, Izquierda Republicana, Joventuts Llibertàries, Partit Socialista Unificat de Catalunya, Partit Federal Ibèric, Unió General de Treballadors, Unió de Rabassaires.» Evidentment, i per coherència amb els seus plantejaments ideològics, el POUM no va formar part d'aquest comitè.

Serà precisament aquest comitè l'organitzador de l'acte del teatre Olympia, tan criticat a les pàgines de *La Batalla*. D'acord amb els seus plantejaments, les xifres i les dades estadístiques difoses per la premsa republicana, amb l'objectiu de posar de relleu els èxits de l'economia soviètica, són vistes, pels redactors de *La Batalla*, com temptatives propagandístiques per tal de desviar l'atenció dels veritables problemes de la rereguarda:

Con motivo del aniversario de la revolución rusa han aumentado los halagos, las loas... y las estadísticas. La URSS es la primera en esto; la segunda en lo otro; la tercera en lo de más allá [...] Tal como si el hambre que en nuestra retaguardia se deja sentir por la especulación consentida del Gobierno y por la incapacidad de éste para resolver el problema del abastecimiento, se pudiera aplacar con conocer el número de tractores soviéticos.³¹

Per al POUM, la difusió de les fites de la revolució soviètica no respon a un genuí interès per la classe treballadora russa, sinó a la «condescendencia hacia el stalinismo». Una condescendència que sembla que ha de tenir un enorme cost polític: «Así mientras se canta y homenajea a la revolución rusa, se persigue y se liquida a la revolución española».³²

El PSUC, d'altra banda, participarà en l'acte del teatre Olympia, un acte on, com hem comentat anteriorment, es vincularà la Revolució d'Octubre amb la Batalla de Madrid. La vinculació entre la resistència de Madrid i la defensa de Petrograd durant Revolució Russa també apareixerà en un article del dirigent comunista Jesús Hernández al mateix número de *Treball* del 7 de novembre. Allà, sota el títol «La URSS i Espanya» es recordava com feia un any:

Els carrers de la capital antifeixista d'Espanya apareixien coberts en les parets de llurs cases amb uns grans cartells en els quals es reproduïa un article de Pravda sobre la semblança de l'heroica defensa victoriosa de Petrograd per l'Exèrcit Roig i la situació de Madrid, defensat per les milícies republicanes.³³

El paral·lelisme continuaria, en un altre article, amb l'evolució de les forces militars revolucionàries, la Guàrdia Roja a Rússia i les milícies antifeixistes a Espanya l'estiu del 1936:

Les velles guàrdies roges, que tanta semblança tenen amb les nostres milícies de juliol i com elles igualment heroiques, s'han transformat en l'exèrcit més poderós de la terra. Ell és mirall i exemple del nostre Exèrcit Popular Regular.³⁴

Finalment, el PSUC tampoc oblidava les implicacions de portar les seves consignes fins a les darreres conseqüències i es va mostrar implacable davant de l'enemic intern, sigui aquest real o imaginari:

31. «Los «Nuevos» amigos de la URSS», *La Batalla*, núm. 19 (4/XII/1937), pàg. 2.

32. Ibidem.

33. Jesús HERNÁNDEZ. «La URSS i Espanya», *Treball* (7/ XI/1937), pàg. 3.

34. «L'Exèrcit de la Pau», *Treball*, núm. 407 (7/XI/1937), pàg. 9.

Vencerem, perquè sabrem aixafar implacablement la cinquena columna i tots els agents de la contrarevolució, tots els enemics emboscats, els feixistes, els espies trotsquistes, els provocadors, els especuladors i acaparadors.³⁵

A manera de conclusió

La celebració a Catalunya, dues dècades després, de la presa del Palau d'Hivern pel Comitè Militar Revolucionari de Petrograd, posava damunt la taula el caràcter eminentment polític i arbitrari de qualsevol commemoració pública, que consisteix a escollir un fet del passat que, adequadament evocat i interpretat (o fins i tot reinterpretat), resulta útil com a justificació o legitimació de les necessitats presents. I, en aquest cas, amb dues organitzacions que es presenten com les úniques i veritables continuadores del fil roig que connectava la revolució soviètica amb la Guerra Civil espanyola, la commemoració va esdevenir una lluita per una herència política i simbòlica. Es tracta d'una herència en disputa on, com acostuma a succeir en totes les disputes al voltant d'una herència, tothom es considera el legítim hereu, en aquest cas, de la Revolució d'Octubre.

35. «En el XX Aniversari de la Revolució Socialista a la URSS», *Treball*, núm. 407 (7/XI/1937), pàg. 20.